

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Compendium Summae seu Manualis Doct. Navarri

**Ávila, Esteban de
Azpilcueta, Martín de**

Lvgdvni, 1609

D.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41656

num notabile quod fieri videbat, non impediit, saltem vociferatione, tenetur restituere in solidum. num. 136.

Custos vrbis, qui iurans se accusaturum, quos post sonitum campanæ inuenerit, si nō accusat, peccat mortaliter. Non tamen tenetur restituere pœnas, quas accusati incurrisent, nec quod recipit ne accuset. c. 25. n. 34.

Si custos videt damnum facientem, & nō indicat ei qui damnum accipit, peccat mortaliter, & tenetur restituere. Ibidem.

C Custos & præfectus in portandis mercibus, & in exportandis eis in confinibus regnorum, peccant mortaliter, permittentes importari & exportari vetitas. Non tamen tenentur restituere pœnas, quas transgressores soluisent, si denunciarentur: nec merces, quibus priuarentur. num. 51. Bene tamen vectigalia quoniam hoc non est pœna sed interesse. num. 34. ad quod facit id, quod de teste falso dicitur. num. 51.

D A M N A T V S.

DA M N A T V M iniuste, qui cum possit nō liberat, peccat mortaliter. cap. 15. num. 15. in No. num. 17. de Iure naturæ est, quod nullus damnetur inauditus & indefensus. ca. 25. num. 9.

D A M

D A M N V M.

DOMINVS serui occisi ab animali ali-
 cuius, habet actionem contra Dominū
 animalis, ad petendum medicationis impen-
 sas, & stipendia quæ lucrificisset: nihil ta-
 men potest petere pro cicatrice, vel defor-
 mitate, nec etiam si occidatur. cap. 15. num.
 19. is qui occidit vel percutit aliquod ani-
 mal brutum proximi vel seruum, tenetur
 Domino restituere tantum quanti valet id
 quod occidit, imò & quantum minoris valet
 propter deformitatem ex vulnere relictam.
 ibidem. is verò ex cuius domo aliquid eie-
 ctum, damnificauit alium, tenetur restitue-
 re. cap. 17. num. 16. No. num. 17.

Tabernarius, vel magister nauis tenetur
 de damno per alium facto in sua taberna,
 vel nauis. Ibidem.

Peccat, qui occidit, vel grauiter percutit
 animal domesticum alterius in suo prædio
 damnū inferens: potest tamen illud include-
 re donec Dominus satisfaciat damnum. Te-
 nenturque magnates restituere damna, quæ
 suæ feræ intulerunt alienis prædiis. n. 120.

Regulariter tamen nemo tenetur de da-
 mno contingente casu fortuito, nisi quando
 præ

præcessit culpa, vel mora, vel pactum. cap. 17. num. 179.

Sufficit condonatio damni facta ab eo ad quem principaliter damnum pertinet. cap. 18. num. 46.

DE PARTICIPANTE

in damno alterius.

QUI cum multis adunatis pergit ad furandum, non tenetur restituere, nisi id quod ad eum peruenit, & id, cuius talis causa fuit, ut sine ipso non fuisset illatum. cap. 17. num. 130.

Si multi alij aliorum ignari ingrediantur vineam, ut unusquisque suum racemum accipiat, nullus peccat mortaliter, quamuis deuaftetur vinea. *ibid.*

F QUI procurat, quod iudex cuique tollat suam, vel ne alicui restituat debitum, ne ad id debitor cogatur, tenetur restituere. num. 131.

QUI ratum habet damnum suo nomine illatum alteri, restituere tenetur, quando qui nocuit non nocuisset, nisi existimaret eum, cuius nomine nocuit, ratum habiturum. cap. 17. num. 133.

G TESTIS, qui à iudice legitime interrogatus, an sciret tale furtum, sciens tacet, ob quod

quod damnificatus non recuperat suum, tenetur restituere, nisi taceat propter metum periculi sui status, personæ, aut bonorum. num. 133. Nouo num. 134.

De custode qui damnum notabile non impediuit vide Custos. lit. B.

Curator, procurator alienorum negotiorum, administrator alienorum bonorum, & filius res patris sui tractans, qui nomine sui principalis, & ob eius utilitatē alteri dānū infert, tenetur ad restitutionem in solidū, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere potest, si adhuc retinet administrationem. Si verò non retinet, & ipse sit inops, debet dicere principalibus (si id ignorant) vt satisfaciant. Quod si noluerint, tenetur restituere si potest, occultè tamen poterit accipere de bonis eorum, vt restituat seruatis conditionibus seruandis à recuperantibus occultè sua debita. num. 137. 138.

Impediens euntem ad impediendum damnum, quod tertius inferre volebat quarto, tenetur restituere. num. 140.

D E B I T V M & debitor ex contractu. vide Restitutio. VII. & vtrum tertius possit clam accipere debitum à debitore nolente restituere, & reddere creditori: vide tit. recompensatio. creditor nō petens debitum cenletur concedere dilationem. c. 17. n. 79.

D E B I

DEBITOR speciei, nempe huius e qui, aut vestium, regulariter excusatur illius speciei peremptione, si absque dolo, fraude, & culpa, & ante moram perit. & etiam post moram saltem in foro conscientia, si sciretur, quod perinde peritura erat apud creditorem: secus si constaret vel dubitaretur, quod ante quam res periisset, Dominus vendidisset, vel ea fuisset usus. cap. 17. num. 80. tit.

DEBITVM Coniugale. vide Matr. 13.

DECIMÆ.

A DECIMA quoad quotam est iuris humani: quoad sustentationem ministrorum est iuris diuini. cap. 21. num. 28. Vnde quoad illam potest tolli consuetudine, non tamen quoad hanc. Imò aliquando soluendum est plusquam decima pars, si necessarium sit ad sustentationem ministrorum. num. 30.

B Decima triplex est, prædialis, personalis, & mixta. num. 29.

Decimæ personales, ubi est legitima consuetudo non soluendi, non debentur, qualis est fere in tota Ecclesia, exceptis famulorum salariis in aliquibus regionibus Hispaniæ. num. 31.

Decima

Decima personalis non est debita iure. C
 diuino, prædialis verò, & mixta sic, Ibidem.

In decimis personalibus deducuntur expensæ, vt solum lucrum decimetur: in prædialibus verò & mixtis non deducuntur. Vnde peccat, qui priusquam soluat decimas educit impensas sationis, vel collectionis fructuum semen satum, vel pensionem solutam Domino prædij. Ibidem.

Si Papa iuberet soluere decimam incon- D
 suetam, mandatum esset iniustum, & ab eo supplicari posset. num. 30.

De lucro illicito restitutioni obnoxio non est soluenda decima personalis: de alio autem sic, dummodo non sit acquisitum per notorium peccatum. num. 31.

Peccat qui decimat peiorem partem, quia debetur mediocris. Item qui soluit omnes decimas debitas sed non vbi, & quando vel quibus debet. num. 31. 32.

Subrahentes vel impediētes decimas E
 sunt excommunicandi, nec sunt absoluendi, antequam satisfaciant, nisi excusentur per impotentiam, vel condonationem factam ab eo cui debentur, vel per alias causas concurrentes, sicut si esset talis penitens, & tales circumstantiæ temporis loci, & causæ, vt confessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat. c. 21. n. 32. c. 17. n. 59.
 Peccat

Peccat qui primitias iure, vel consuetudine legitima debitas, non soluit, ubi, quando, & quibus debet. cap. 21. num. 32.

DEFENSIO,

& defensor.

PECCAT, qui cum possit, non defendit inuasum ab inimicis. Quod si sit persona publica, tenetur armata manu defendere. cap. 15. num. 14.

Reges, & Superiores lege iustitiæ tenentur defendere se, & subditos, & è contra subditi suos superiores: Patres etiam, tutores, heri, pedagogi, parochi, custodes, & alij similes, & è contra. cap. 24. num. 18.

Defendere vitam proximi tenemur cum damno diuitiarum, honoris, pudoris, &c. excepto periculo vitæ. Non tamen tenemur defendere proximi bona inferioris ordinis cum detrimento priorum altioris. n. 18.

Qui non defendit alium, cum possit commode, censetur consentire: secus, si non possit commode. Sed non omnis, qui iure præsumitur consentire, præsumitur iniuriæ auxiliari. num. 18. 19.

DEGRADATIO.

Seu depositio.

DEGRADATIO realis, & depositio verbalis, non est censura: sunt tamen priuationes, vel inhabilitationes, quae priuant omnino, vel inhabilem faciunt ad ordinem suscipiendum vel exercendum, cap. 27. num. 152.

Atque depositio ab officio vel beneficio praesupponit culpam mortalem. cap. 19. n. 9.

Clericus depositus, dummodo non sit degradatus realiter gaudet privilegio canonis. Secus si fuerit incorrigibilis. cap. 27. num. 79. 81.

Prohibitio, seu priuatio seu inhabilitatio totius exercitij, officij, vel beneficij in perpetuum, est depositio, & non suspensio. n. 152.

Crimina depositione digna sunt adulterium, concubinatus, stuprum, & similia, & omnia alia maiora illis. num. 248.

DELECTATIO

morosa.

DELECTATIO morosa de opere prohibito est peccatum, habetque locum

M

178 DELECTATIO. MOR.

in materiis omnium peccatorum. cap. 11.
num. 9. Nouo 11.

Ad delectationem morosam mortalem
quatuor requiruntur. I. Quòd sit de obiecto
mortaliter malo. II. Quòd homo plene
aduertat se delectari III. Quòd non resistat
delectationi. IIII. Quòd omissio huius
resistentiæ sit absque rationabili causa
Vnde qui ob iustam causam non repellit
delectationem morosam, non peccat: verbi
gratia, ne relinquat honestam occupationem,
studium rerum impudicarum, confessiones
&c. nisi adesset periculum consensus. ca. 11.
num. 9. & in Nouo num. 12.

Delectatio morosa haberi potest in instanti. num. 11.

Delectationem morosam luxuriæ habens, si non est certus vtram consenserit, expedit, vt se accuset de illa. num. 17.

Delectatio est mortalis, quando nascitur ex cogitatione copulæ habendæ cum ea quam credit homo futuram vxorem, vel cum hac conditione, si alioquin liceret. cap. 16. num. 9. §. 6.

Delectatio carnalis copulæ cum coniuge vel marito mortuo, seu absente, est mortalis. Licet tamen gaudere de tali copula. num. 10.

Delectatio morosa de re venerea est mortalis

DELEGATVS. 179

mortalis, si ad sit consensus saltem interpretatiuus, & mutat species iuxta circumstantias personarum, circa quas versatur. num. 9.

Delectatio de videndo fœminam pulchram, non est mortalis. num. 11.

Delectatio de cogitatione iniusti homicidij peccatum est: secus si sit de vtilitate sibi secuta ex morte. cap. 15. num. 10.

DELEGATVS

& Subdelegatus.

SIMPLEX ministerium absoluendi ab excommunicatione potest delegari à delegato Ordinarij, & à subdelegato subdelegati Papæ, non tamen ipsa iurisdictio. cap. 27. num. 45.

Delegatus, cui est commissâ causa, potest partes absoluere ad cautelam. cap. 27. num. 273. in Nouo num. 277. vide etiam Absolutio. III. lit. D.

DELIBERATIO.

DEFFECTVS deliberationis excusat à mortali. Item defectus iudicij in semidormientibus, vel semiebriis, vel valde perturbatis.

M. 2.

turbati, excusat à mortali. Præl. 9. num. 10. cap. 9. num. 10. & cap. 11. num. 4. in Nouo Præl. 9. num. 11. & cap. 9. num. 13. & cap. 11. num. 4.

DELICTVM

& quasi delictum.

DELICTVM intelligitur nomine peccati. Præl. 7. num. 10. Nouo nu. 9.

Obligatus autem ex quasi delicto tenetur restituere, vt iudex qui ob ignorantiam iuris vel imperitiam tulit iniquam sententiam. cap. 17. num. 16. §. 3. & Nouo num. 17.

Peccat clam accipiens, quod sibi prætendit deberi propter aliquod delictum. cap. 17. num. 111. qui commisit aliquod delictum propter quod alius est in carcere cum periculo vitæ, non tenetur se prodere cum periculo propriæ vitæ. cap. 15. num. 16.

DENUNCIATIO.

APRÆCEPTVM de manifestando delictum per denunciationem, intelligitur, quando homo scit, & probare potest aliam non: nisi prælatus talis esset, vt possit prodesse, & non obesse. capite 17. num. 134.

Quando

DENVNCIATIO. 181

Quando prælatus præcipit sub excommunicatione vt scientes denuncient tale furtum, qui scit & probare potest, & præmittit correctionem fraternam; si non denunciât, manet excommunicatus, & tenetur restituere damnum. *ibid.* num. 135.

Quando præcipitur, vt quicumque denunciât talem, vel talem delinquentem, licitum est non obedire, etiam si mandatum detur non solum, vt reus restituat damnum, sed etiam vt puniatur: quia huiusmodi mandatum intelligitur salua fraterna correctione. *cap.* 18. num. 40.

Peccat qui rogatus iuridicè in visitationibus reuelat occulta sibi secreto detecta, vel quæ vidit in secreto fieri, si non erant parata ad alijs nocendum. Imò quamuis vergerent in damnum alterius, si alia via dånnum impediri posset: Quòd si impediri non posset, id solum detegendum est, quod huic fini sit necessarium. num. 61.

Peccat denunciâns, quæ probare non potest, *ibid.* & *cap.* 17. nu. 134. & sic interrogatus, quamuis iuret se dicturum quod scit, respondere potest se illa nescire, intelligendo intra se, quòd non scit ita vt detegere teneatur. *cap.* 18. num. 61. *Ibid.*

Peccat qui non denunciât crimen, quod paratur in damnum spirituale, vel corporale

M 3 publi

publicum, vel priuatum, quamuis iurasset se non denunciaturum, & delinquens esset occultus. Idem si non denunciat delicta perniciofa soli auctori, à quibus non respiscet per correctionem fraternam, dummodo probare possit. Potest autem probare habendo vnum testem integrum, quoniam denunciator habebit locum alterius testis. cap. 25. num. 33.

E A denunciatione excusant sequētia. Primum, si peccatum sit occultum, & peccator emendatus, vel emendabilis correctione fraterna. II. Defectus probationis delicti. III. Quod non audiuerit à fide dignis. IV. Denunciatio eiusdem, à quo audiuit. V. Quod scit ille, qui accepit, vel tenet, est per viam recompensationis. VI. Quod scit per confessionem, vel per consultationem secretam pro consilio accipiēdo. cap. 25. num. 46. vnde excusantur confessores, aduocati, medici, & alij similes, quibus deteguntur secreta dubiorum, litium, & morborum, nisi aliunde illa nouerint, vel nisi sint talia quæ non detecta redundarent in damnum aliorum. num. 42. sed in hoc vltimo casu excipe confessorem. VII. Timor notabilis detrimenti proprii, personæ, vel bonorum. num. 50.

Hæreticus tamen omnino denunciandus est

DEPOSITARIVS. 183

est iudici: neque est necessarium, vt seruetur ordo correptionis. cap. 24. num. 14. Imò qui non vult denunciare illum, nullo modo est absolendus; & , qui absolueret, peccaret quidem contra ius diuinum & humanum. cap. 18. num. 58. Imò & filius tenetur denunciare patrem hæreticum, & testificari contra illum. cap. 14. num. 13. & c. 25. n. 50

Qui non denunciat intra tempus præfinitum, tenetur post cū primū possit. 25. n. 46.

Vtrum teneatur denunciare, qui scit impedimentum esse inter volentes contrahere matrimonium, vide Matrimonium. VIII.

DEPOSITIO vide degradatio.

DEPOSITARIVS

& Depositum.

Qui gratis se offert ad depositum, non tenetur de culpa leuissima, bene tamen de leui. cap. 9. num. 3. & Nou. num. 10.

Quando depositum fuit gratia solius deponentis, tenetur depositarius de dolo, & lata culpa, non de leui. cap. 17. num. 181.

Si verò depositarius recipiat mercedē pro custodia, tenetur de leui. ibidem. & cap. 9. num. cit. non tamen de leuissima & casu

M 4 fortuito,

fortuito, nisi præcessisset mora vel pactum. cap. 17. num. 181.

Non valeret pactum, quod depositarius non teneatur de dolo, quia præberet occasionem peccandi. ibidem.

B Quando depositum fit gratia depositarii, tenetur de culpa leui. Idem, si se obrulit ad custodiendum, ob quod deponens omisit committere alteri diligentiori. Quod limitandum est, quando ille se obrulit ob suam vtilitatem, secus si ob gratitudinem. cap. 17. num. 181. Tunc enim non tenetur ad amplius, quam qui propter stipendium custodit. cap. 4. num. 3. & nouo num. 10. depositum regulariter fit in vtilitatem solius deponentis. cap. 17. num. 181.

C Depositum rerum in numero, pondere vel mensura consistentium, facta facultate depositario, vt eis vtatur, incipit esse mutuum, simul ac depositarius incipit eis vti. cap. 17. num. 180.

D Deponens rem consistentem in numero pondere, vel mensura cum facultate, vt ea vtatur, inito pacto quod aliquid lucri reddat deponenti, peccat peccato vsuræ. Vnde peccatum est vsuræ deponere pecuniã apud mercatorem, cum intentione principali, quod aliquod lucrũ annuum soluatur salua sorte, & tenetur restituere, etiam non interueniat

ueniente pacto: secus si accipiat à mercatore gratis donante, quamuis libentius suam pecuniam penes hunc gratum, quam penes alium depositam habeat: & licet mutuator det illud sperans propter hanc largitatem pecuniam non auferendam à se. num. 243. §. 98. Nou. num. 242. §. 107.

Qui misit depositum per nuncium non habitum pro fideli, cuius culpa, vel dolo periit, tenetur restituere: secus si misit per nuncium communiter habitum pro fideli. etenim depositum quomodocumque pereat, Domino perit, nisi interueniat dolus, pactum, culpa, vel mora. cap. 17. num. 185. peccat depositarius si utatur deposito contra voluntatem deponentis. num. 181.

Receptor communitatis, vel domini, peccat negotiando, vel emendo pecunia publica in custodiam recepta. cap. 23. n. 94. Quod tantum procedit in faciente sine consensu Domini, vel non soluendo, quibus debet statuto tempore, vel soluit, sed cum damno notabili. Ibid.

Peccat depositarius non reddens depositum deponenti petenti, nisi cum petit in suum damnum, vel alienum, vel quando bona deponentis confiscata sunt, vel quando latro deponit apud eum, à quo furatus est. cap. 17. num. 181.

DERELICTA.

QVÆDAM bona tam naufragio amissa quam inuenta censentur derelicta: quædam verò non. cap. 17. num. 170. & 176. Quænam sint hæc vide in hoc compendio. tit. Naufragiũ: & tit. Restitutio. XI. Quoad inuenta.

DERISIO.

Derisio est significatio inordinata mali, culpa, vel pœna, vel defectus natura ad iniiciendam erubescenciam. cap. 18. num. 15.

Vnde peccat mort. qui notabilem erubescenciam, vel animi perturbationem iniicit alicui. Atque tunc derisio eò maior erit, quò maior fuerit persona, quæ deridetur. Secus tamen de derisione iocosa, quæ fit de aliquo malo exiguo: nam aliquando potest esse actus virtutis: si verò parum excedatur, modus erit venialis. num. 16.

DEROGATIO Consilij debet esse expressa, vt aliquid eius derogatum censeatur. additum in Nou. cap. 27. num. 265.

DESPERATIO, est peccatum contra Spiritum sanctum, qua tollitur spes veniæ. Vnde peccat mortaliter, qui desperat consequi beatitudinem. cap. 23. num. 125. 126.

DETE

DETECTIO.

Licitum est detegere latronem, & furta
 Leius occulta & alia, vt vitetur damnum
 Reipubl. & priuatorum, etiã sine correptione
 fraterna, si non est spes emendæ; aliã
 præmittenda erit, nisi de illis specialiter, ac
 iuridicè interrogetur. Imò aliquando id de-
 tegere tenetur. cap. 18. num. 31. vide tit. De-
 tractio. lit. M.

DETRACTIO.

Detractio est significatio mali alicuius ho- ^A
 minis, non canonizati, qua lãditur vel
 periclitatur eius fama. cap. 18. num. 17. Et est
 triplex, materialis tantum, formalis tantum,
 materialis & formalis simul. num. 21.

Iniuria verborum omnis, & sola illa est ^B
 mortalis, quæ fit animo notabiliter nocen-
 di, quamuis non noceat. & illa, quæ notabi-
 liter nocet etiam sine tali animo, aduer-
 tendo vel aduertere debendo notabiliter noce-
 re. num. 1. & 21.

Detractio autem tunc est venialis, quan-
 do fit animo lædendi parum: vel sine malo
 animo parum lædit, vel quando licet lædat
 notabiliter, excusatur tamen per ignoran-
 tiam.

tiam, vel inaduertentiam. Ibidem.

Materia detractiois est malum culpæ, Pœnæ, vel defectus naturæ. Et qui se ipsum infamat, detractor est. num. 17.

D Detegere propria peccata, vel impendere sibi falsa, ex genere suo regulariter tantum est veniale, quamuis fama notabiliter lædatur, vel omnino amittatur, quia hoc non est iniustitia, sed prodigalitas. In quatuor tamen casibus erit mortale, ut quando sequitur damnum animæ, vel vitæ propriæ, vel alienæ, vel honoris, aut bonorum alienorum. num. 27. & 28.

E Regulariter non est mortale, de se confiteri crimina falsa, aut vera occulta tormentorum; erit tamen mortale in quatuor prædictis casibus, nisi quando id facit persuasus torquendum esse, donec confiteatur, aut vitam amittat. eodem cap. num. 29.

F Qui alteri præsentem malum significat, ut eum infamet, detractor est & contumeliosus. Item qui lædit bonam existimationem quam quis habebat de aliquo bono, quod putabatur habere, licet reuera non haberet, detractor est. cap. 18. num. 19.

G Detegere falsos defectus naturales, regulariter, & ex genere suo, non est mortale. num. 23.

H Imponere alicui falsum peccatum mortale.

tae, per se est mortale. num. 22. Imponere veniale, per se est veniale: vt cum ex impositione vel detectione venialium, cuiuspiam fama non læditur notabiliter: secus verò si notabiliter. num. 24.

Idem est imponere verum crimen, putatum falsum, quod imponere falsum. Atque idem nocendum famæ est imponere falsum crimen, quam verum. quamuis in ratione falsi magis peccat imponens, quam detegens. num. 26.

Detrahens generalibus verbis comprehendentibus natura sua tam mortalia quam venialia, aliquando est peccatum mortale, vt quando fit cum damno notabili, vel periculo proximi, vel coram his de quibus credi potest tam mortalia quam venialia concepturos, nisi expressè vel tacitè admoneantur tantum de venialibus esse sermonem. num. 24.

Detegere peccatum verum mortale secretum, per se est mortale, nisi excusetur à mortali per aliquam circumstantiam. n. 26. Detegere verò notoria facti, vel iuris, vel famosa sine mala intentione nocendi, non est peccatum saltem mortale, quamuis detegantur ignorantibus, vel quamuis in regione vbi deteguntur, non sciuntur. cap. 18. num. 24. 26.

Quæ

Quæ contra ordinem iuris diuulgata sunt, propter infamiam diuulgari non possunt in eo loco, ad quem infamia non peruenit. Sed non est mortale detegere illa quæ citò diuulganda sunt. num. 26.

M Non peccat, qui absque mala intentione detegit peccata vera aliorum secreta, quando reipublicæ conuenit, ut ea puniat, vel ut euitetur damnum proximi, ut qui denunciat proditorem, ne prodar; inhabilem, ne ordinetur; latronem, ne furetur; adulterum & homicidam, ut ab illis caueatur; & maxime hæreticum, ne corrumpat. num. 31.

N Qui absque intentione lædendi detegit mortalia eius qui se de illis iactare solet, non est plusquam veniale. Neque est mortale absque intentione lædendi detegere mortalia proximi, illi personæ quæ non oberit, & fortè proderit, ut parentibus, & aliis, qui creduntur nullatenus nocituri, neque publicaturi. num. 33.

Qui inuenit peccata alicuius scripta, & detegit ea, seu diuulgat, peccat mortaliter, nisi in casu, quo fama proximi parum læderetur. num. 34.

O Peccat mort. qui aliena peccata ab aliis audita aliis refert aliter quàm audiuit, augendo illa, vel certitudinem illorum. Si verò non refert aliter, neque affirmat illa esse vera,

vera, sed solum audiuisse, nec interueniat aliquid aliud, quod esset iusta causa credendi, ut auctoritas personæ, & additio aliquorum quæ rem certiorum facerent, &c. non est mortale. num. 36.

Qui audit mortaliter detrahentem assensuendo, vel non resistendo, cum id facere deberet, peccat mort. maximè si est Superior iudex, parens, aut magister, qui resistere tenentur. Aut si aduertit ex eo, magnum dicenti, & alteri euenturum malum, aut damnum ultra infamiam, & quod contradicendo vitare poterat. Item quando fama eius, cui detrahitur, notabiliter læditur. cap. 18. num. 37.

Qui verò audit, nec præbendo causam, nec impediendo, se delectans, tantum peccat cæteris paribus, quantum qui detrahit. Qui autem audit sine delectatione, licet non contradicat propter verecundiam, non peccat mort. nisi in tribus casibus proximè dictis, ut scilicet si sit Superior, si aduertat magnum damnum ultra infamiam euenturum dicenti, vel alteri, si fama eius cui detrahitur, læditur notabiliter. Ibidem.

DEVS. Rudes credentes Deum esse corporeum, & Patrem esse antiquiorem Filio, regulariter excusantur à pertinacia & culpa. Præl. 1. num. 10. §. 3. in Nou. num. 15.

DIFFA

DISPENSATIO.

A **E**ST *relaxatio legis causa cognita.* Præl. 9. num. 15. Dispensatio valida licet iniusta, aliquando excusat. Præl. 9. nu. 11. cap. 23. num. 44. Nou. Præl. 9. num. 14.

Facta sine iusta causa in lege humana, valida est, sed illicita: facta vero in lege diuina, nec licita, nec valida. Præl. 9. num. 11. Nou. num. 14. Excusabit tamen dispensatum bona fides illius.

Dispensatio ab inferiori circa suam, vel sui prædecessoris, vel inferioris legem, facta etiam pro libito valet in utroque foro. Præl. 9. num. 14. Nou. num. 15. Et hæc dispensatio fit tacite, quando sciens, & prudens iubet aut concedit aliquid fieri contra eam legem, etiam nulla facta mentione dispensationis. Ibid.

C Quod etiam habet locum in Episcopo respectu constitutionis Synodalis. cap. 25. num. 74.

Non tamen censetur valida, facta ab inferiori circa legem superiorum, nisi expresse dicat se dispensare, quamuis iubeat aliquid fieri contra eam. Præl. 9. num. 13. Nou. num. 15. & cap. 25. num. 74. Quo-
niam

hiam dispensatio circa legem superioris sine iusta causa non valet: at verò circa legem suam valet. Ibidem. vbi & in Nouo additur quòd dispensatio inferioris sine iusta causa circa legem superioris, etiam si habeat potestatem dispensandi, non valet. Atque idem est de dispensatione Legati circa legem Papa.

D Non creditur in foro interiori dicenti se circa legem Superioris dispensare iusta de causa, nisi probetur illa. Ibidem.

Dispensatio facta ab inferiori, circa legem Superioris cum caua, non valet in foro conscientia, si sciatur causam esse falsam. Ibidem.

Dispensatio innitens causae falsae surreptitia est, & inanis. cap. 12. num. 57.

Multò minor causa requiritur ad dispensandum in lege humana quam in diuina. Ibidem.

Peccatum petendi, & dandi dispensationem sine causa in lege humana, tantum est veniale per se loquendo. Præl. 9. num. 12. ca. 12. num. 57.

Parua deliberatio in vouendo est sufficiens causa ad dispensandum. cap. 1. num. 26.

Episcopus non potest dispensare in voto continentiae emisso à coniugibus, nisi quando votum esset emissum ex magno timore, qui tamen non esset satis ad annullandum votum. num. 59.

Quæuis expressio falsi mouentis ad dispensationem

N spon

spensandum nocet: non tamen qualibet
 citurnitas veri impediens, sed solum qui
 do tacetur verum, quod iura præcipiunt ex
 primi. Et qui committit aliquod delictum
 ut hac via obtineat dispensationem, dispen
 satio obtenta est nulla. cap. 22. num. 86.

Commisio Pontificis facta alicui, ut
 G spenset cum aliquo, expressa persona dispen
 sanda, expirat re integra morte Pontificis
 quoniam non est gratia facta dispensaturo
 sed commissio. At verò commissio facta ut
 dispenset cum aliquo non expresso, sed ele
 ctio personæ dispensandæ relinquitur dispen
 saturo, non expirat, quoniam est gratia
 facta ipsi: additum in No. c. 27. num. 253. §. 8.

DISPUTATIO.

PECCAT mortaliter laicus, qui dispensat
 de fide. c. 11. num. 26. in Nou. n. 27. §. 5.

Qui contra perspicuam veritatem per
 contentionem altercatur circa pertinentiam
 fidem vel necessaria ad salutem animæ, vel
 corporis, peccat mortaliter, aliàs tantum veni
 aliter. c. 23. n. 34.

DIVORTIUM. vide Matrimon. X I.

DOCTOR.

Magister & Discipulus.

DOCTOR vel magister legens discipulis A
fabulas poetarū, admonere debet, Deos
illos esse falsos. cap. 11. num. 41.

Peccat mort. qui accipit gradū immeritum
c. 25. n. 55. & qui dicit se habere gradum quo
caret, & qui notorius peccator prælegit in
scholis sacram Scripturam. nu. 56. 59. Itē qui
sciens, vel scire debēs, docet falsa, vel subtilia
magis quam vtilia, cum dāno illorum. n. 56.

Peccat etiam mortaliter qui inducit au- B
ditores alterius Doctoris, vt eū non audiant
cum damno profectus eorum. Et qui subor-
nādo curat, vt indignus cathedram accipiat.
nu. 57. Et qui habens publicum stipendium,
exigit aliquid ab auditoribus. num. 58.

Peccatque mort. qui notabiliter negli-
gens est in studendo, quando alitur alienis
expensis, vel redituum suorum Ecclesiasti-
corum. num. 59.

Peccat etiam mort. iegum aut medicina
Professor, qui ad suam prælectionem admit-
tit religiosum, presbyterum, aut clericum
in dignitate Ecclesiastica constitutum, vt
eum audiat, & est excommunicatus. Idem si
quilibet, & cuiuslibet facultatis, etiā Theo-
logia professor admittat religiosum sine li-
centia Superioris eius, aut cum licentia sed
sine habitu. cap. 25. num. 55. §. 2.

Peccat etiam mort. magister, qui crudeli- D
ter

ter castigat discipulum: quia solum leu
castigatio est ei permilla. Et, si discipulo
fuerit clericus, magister erit excommuni-
tus. Secus, si percutiat sine ira, odio, vel ma-
tia, aut percussio sit moderata, & ratione cor-
rectionis, & castigatus non habeat ordinem
sacrum. cap. 2 §. num. 58. §. 7. & cap. 27. nu. 81.

Peccat etiam m. magister, qui discipulo
simpliciores contemnit eo contemptu, qui
notabile damnum honoris, aut bonorum
illis ex iustitia legali debitorum inferatur.
cap. 2 §. num. 58.

D O L U S.

- A** **D**O L U S est machinatio seu circumuentio
adhibita ad decipiendum alium. ca. 17. n. 177.
Differtque à fraude in hoc quòd dolo
comprehendit circumuentionem verbo tan-
tum, vel facto tantum, vel utroque modo
factam: Fraus autem eam que tantum facto
Ita quòd fraus inest dolo tamquam speciei
suo generi. c. 23. n. 77. Quamquam dolo
fit verbis tantum, potest etiam vocari fallaci-
cia. cap. 17. num. 177. Tamen omnes sub no-
mine doli comprehenduntur. c. 23. num. 77.
- B** Dolus est duplex, verus & præsumptus.
Verus dicitur, quando signa sunt manifesta
præsumptus verò, quando non sunt talia. l. 1. §. 1.
Nihil

Nihilominus dolus non potest probari, nisi per confessionem partis, vel coniecturas quoad forum exterius. cap. 17. num. 177.

Dolus & fraus ita insciunt quemlibet contractum, quantumvis licitum, vt sit irritus, vel irritandus. ca. 19. n. 13. No. c. 20. num. 13.

Dolus verus sæpenumero apud iuris peritos vocatur culpa latissima, & præsumptus culpa latior. Vnde qui reliquit noctu librum sibi comodatum in loco furibus frequetato, & perditus est, dicitur id dolo vero, & culpa latissima fecisse, scilicet, eo fine, vt liber perderetur: Quod si interdiu reliquit illum in tali loco publico, & perditus est, dicitur dolo præsumpto, & culpa latiori ibi illum reliquisse. cap. 17. num. 177.

Veruntamen posset fieri, vt coram Deo D utrumque casu fecisset sine vilo dolo: aut posterior fuisset dolo factus, & primus non. Vnde frequenter fit, vt qui in foro conscientie, & coram Deo caret dolo, præsumatur de eo in foro exteriori. num. 177. 178.

Omnis dolus & fraus est culpa. Vnde qui promisit indemnitate alicui, de culpa commissa per famulum, tenetur de furto, aut damno ab eo dolose admissio. num. 178.

Dolus differt à culpa: nam dolus fit scilicet, & studiosè, culpa verò ignoranter, vel negligenter. num. 178.

N 3

Hinc

Hinc est quòd quaelibet ignorantia etiam crassa excuset à dolo, nō tamen à culpa simplici. cap. 27. num. 141.

Pactum quod fit ut depositarius non teneatur de dolo, est illicitum & nullum. cap. 17. num. 181.

Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit. c. 17. n. 1. lit. E. in Nou. nu. 3. §. Non obstant.

Per dolum verò & fraudem peccat mortaliter qui in contractibus aut quasi contractibus afficit aliū damno notabili. c. 23. n. 77.

DOMICILIUM. Subiectio ratione domicilij maior est quàm ratione originis & beneficij. Beneficium autem requirens residentiam personalem, confert domicilium. c. 25. n. 111. §. 3. versiculo, principaliter dico.

DOMINIUM.

- A** **I**LLUD dicitur dominium directum, quod habet is qui proprietatē rei habet sine vili fructu. Illud verò dicitur dominium vili quod habet is qui, sine proprietate, habet in fruēdi re perpetuò, vel pro sua vita, vel plus aut saltem pro decē annis. c. 17. n. 174. & 81.
- B** Lex non prohibet dominij translationem rei datæ alicui, ne maleficium faciat, sed tantum concedit conditionem. n. 34.

DOMINVS. DONATIO. 199

Dominium rei furtivæ permanentis in specie, non transit in furem, sed semper manet penes dominum. num. 94.

Dominium rei acceptæ in extrema necessitate non transit in accipientem. nu. 61. Neque omnis qui licitè utitur re, fit Dominus eius. num. 62.

De dominio animalium, ferarum, avium, &c. vide Venatio. dominium per quos contractus transferatur. vide tit. contractus.

DOMINVS.

Peccat negligens ea quæ pertinent ad servorum vel famulorum salutem spiritualem, & qui non curat docere illos doctrinam Christianam, & qui negligit nosse manifesta peccata servorum, ut corrigat. Item qui prohibet servis suis matrimonium contrahere. cap. 14. num. 21. non tamen tenetur præbere consensum, nec concedere facultatem ad contrahendum. ibid.

Quomodo teneatur solvere salarium famulis. vide tit. Salarium. non potest atrociter punire servum. cap. 14. num. 19.

DONATIO.

Donatio à marito facta vxori, aut è A
contra post matrimonium contractum

N 4 de

de præfenti, aut antè, pro tempore quo contractū fuerit, non valet, & donator antequā moriatur, potest reuocare cūm libuerit, quāuis sit per tertiam personam & per modum remissionis debiti. exceptis his, quando imperator, aut Rex donat Imperatrici, aut Reginae, vel vice versa. Et quādo donatur pecunia pro restaurādis igne absumptis. Et quādo donator non sit pauperior ob talem donationem, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiēs non sic ditior, quamuis donator fiat pauperior. Et quando donatur pro tempore, in quo matrimonium perficietur, scilicet vt res fiat alterius coniugis, quando alter morietur. Et quādo donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortem donatoris id habeat, dummodō in vita facultate reuocandi non se priuet. Et quando vxor marito donat ad aliquem honorem, aut dignitatem consequendam. Et quando maritus extante matrimonio vxori omnē dotē promissam, aut aliquam eius partem remittit. Remissio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus vxori suæ in mensem, aut annū, aut quādiu fuerit superstes pro victu suo, & suorum, certū quid pro estimatione fructuū dotis, & non amplius deputat. cap. 17. nu. 149. 150.

Seclusis igitur his exceptionibus, stat quod dictum est prius.

Donatio

Donatio facta à mutuario censenda est libera, ex qualitate rei data, ex lucro, vel iactura dantis, & ex eo quod in tali casu poscebat virtus gratitudinis. num. 209.

Donatio ab emente maioris iusto pretio facta in ipsa emptione ceterur coacta, secus si fiat post. cap. 13. num. 88.

Donatio non valet in foro conscientie, nisi fiat liberè, quavis metus nō sit tātus, vt sufficiat ad inualidādū eā in foro exteriori. c. 17. n. 4. vnde talis donatarius tenetur restituere in foro conscientia. n. 15. de quo tit. metus.

Donare non possunt Abbates, Religiosi, moniales, serui, filij sub potestate patris. Possunt tamen filij donare cognatis, si liberam administrationem habēt, & etiam aliis, ex bonis castrensibus, vel quasi castrensibus. Possunt etiam omnes supradicti cū expressa vel tacita facultate superiorum. Quam tunc censentur habere maximè religiosi, & filij, qui cum eorum facultate student, vel peregrinantur, ad largiendas elemosynas iuxta id quod alij scholastici suæ conditions faciunt, & etiam in casu extremæ necessitatis, imò & magnæ, si non patet aditus ad superiorem. cap. 17. num. 105. de facultate autem quam isti habent ad ludendum. vide tit. Ludus. lit. H.

Vxor, quæ præter dotem, non habet bona

N 5 para

paraphernalia, sine expresso vel tacito consensu viri donare non potest, nec furiosus non habes lucida interualla, nec pupillus absque tutoris auctoritate, nec prodigus, nec minor 25. annorum, quamquam huius donatio valebit, si post illos donationem ratam habuerit. Item non possunt donare personae Ecclesiae de redditibus Ecclesiasticis, nisi ad opera pia vel modis positus. nu. 94. vide Beneficium III. A. Nec etiam haeretici rebelles: nec alij, quos ob sua crimina lex ipso facto priuat. Donatarij vero poterunt rem donatam retinere ante sententiam declaratoriam. num. 106.

E Donatio à patre facta filio existenti sub eius potestate non valet, nec è contrario, nisi in quinque casibus. I. Facta à patre in dotem aut matrimonium. II. Mobilium facta pro bello. III. Vfusfructus quem in bonis filij aduentitijs habet pater. IV. Facta pro meritis, & seruitijs, in quantum pater deberet dare alij extraneo pro similibus alijs meritis. Quae in foro conscientiae, sufficit vt sint verae: sed in foro exteriori debent probari. V. In omnibus casibus, in quibus donatio à marito uxori suae sive ab uxore marito facta, valet. c. 17. nu. 145. 146. Vnde donatio inter virum & uxorem, & donatio inter patrem & filium, communiter æquiparantur. num. 147.

Donatio excedens quantitatem lege taxatam, non rescinditur.

rescinditur in totū, sed iuxta excessū. n. 147.

Donatio verò facta à marito de bonis mobilibus, sine consensu vxoris, valet. num. 155.

Pater nō potest minuere legitimam filii per veras donationes, nec contractus simulatos forma onerosos, & re ipsa gratuitos: possunt verò per verè onerosos, & per donationes remuneratorias etiam dando aliquid amplius vltra merita donatarij. cap. 26. n. 39.

Cui prohibetur donare simpliciter, non prohibetur donare ob causam. Vnde potest pater in vita largiri de suis bonis in veras eleemosynas, & opera pia, pertinētia ad cultum diuinum, ad salutem animæ, & satisfactionem peccatorum. cap. 26. num. 39.

D O S.

Pater tenetur dotare filias etiam spurias. c. 14. n. 17. Legatū verò quod pater relinquit filiæ cui debebat dotem, videtur relinquere in solutionem debiti. c. 17. n. 150.

Qui recepit dotē, & heredes eius in casu diuortij tenentur vxori viduæ, vel separatæ præbere alimēta, quæ salua dote dari possūt donec persoluatur vxori. Iusta autē sūt regionū statuta, quòd promittēs dotē donec soluat, & maritus, & eius hæredes donec dotē reddāt, vxori viduæ, vel separatæ impendant certum quid ex centū in singulos annos. c. 17. n. 213.

D V

D V B I V M.

DV B I A ac generalia verba, aut differentem sensum habentia, in meliorem potius interpretanda sunt. Præl. 5. num. 5. Nou. 5. num. 8.

Ad peccandum non sufficit dubitare in communi, an hoc liceat, sed requiritur dubitare hîc, & nunc in particulari. Præl. 9. n. 9.

In dubio obedientia excusat à peccato. cap. 17. num. 201. Qui dubitat non iudicat, nec assentitur: secus de eo qui opinatur. cap. 27. num. 275. potest quis dubitare quantum ad vnum effectum, & non quantum ad aliû. cap. 22. num. 54.

D V E L L V M.

DV E L L V M est illicitum, & habet annexam excommunicationem, nisi in duobus casibus. I. Quando rex iniuste impugnatus, est inferior viribus ad prælium. II. Quando quis falso accusatus prævidet se passurum mortem, nisi cum accusatore duellum acceptet. cap. 11. num. 39. cap. 15. num. 9.

Duellum acceptatum sola causa ostendendi vires, illicitum est; secus, si acceptetur

ad consulendum belli victoriæ, honori & reputationi fortitudinis. cap. 15. num. 24. lit. B. Nou. num. 27. §. Dubium.

Acceptantes duellum etiam sine patri- no, & solennitate; & domini locorum, non impediētes excommunicantur. additum in Nou. cap. 27. num. 150. Quocirca vide in hoc Comp. ipsa verba Pontificis. tit. Ex- communicatio VI. §. VI. lit. I.

E B R I E T A S.

Ebrietatis vitio peccat mortaliter, qui se- scienter inebriat, vel procurat alium inebriari. Secus, si id faciat ex ignorantia qualitatis potūs, vel ex inaduertentia ni- mietatis. cap. 23. num. 122.

Peccat etiam mortaliter, qui sciens aut scire debens se tali, vel tanto potu solere inebriari, & nihilominus eum bibit, credens se non inebriatum iri, & tamen inebriatur. Non quòd iteratio potuum, aut actūs ex veniali faciat mortale, sed quia consuetudo facit, vt ille scire debeat, se eiusmodi potu inebriatum iri: quod satis est, vt inebriando se, peccet mort. ^{ibidem}.

In semiebriis est imperfecta libertas iu- dicij sufficiens ad veniale, non tamen ad mortale.